

17. Mistyuk V. V. (1941). Sprymannya dytynoyu zobrazhen' rukhu. *Naukovi zapysky Kharkivs'koho derzhavnoho pedahohichnoho institutu. T. VI. [Vidp. red. prof. A. I. Zil'bershteyn]*. Kharkiv: Vyd. KHDPI, pp. 169—180.
18. Molodi partyzany i partyzanky, molod' zemli ukrayins'koyi, do Vas nashe slovo. Zvernennya TSK LKSMU z nahody 25-richchya utvorennya URSR. (1942). *DAD KPU*.
19. Butko M. V. [vidp. red.]. (1941). *Naukovi zapysky Sums'koho derzhavnoho pedahohichnoho institutu*. Sumy: Vyd. SDPI.
20. M. H. Vovk [vidp. red.]. (1941). *Naukovi zapysky Cherkas'koho derzhavnoho pedahohichnoho institutu*. Cherkasy: Vyd. CHDPI.
21. Nikitin V. A. (1941). Do pytannya pro podachu nimets'koyi leksyky u svitli novoho vchennya pro movu. *Naukovi zapysky [Red. kol. S. I. Aladkin (holova), K. K. Fasulati (zast. holovy), F. K. Kosyk, O. P. Zelens'kyy]*. Kryvyi Rih—Dnipropetrovs'k: Vyd. KDPI, pp. 187—206.
22. Rodak I. (1941). Oblik znan' uchniv. *Naukovi zapysky. T. VII: Roboty kafedr pedahohiky ta psykholohiyi [Vidp. red. I. O. Vlasenko]*. Odesa: Vyd. ODPI, pp. 31—42.
23. Sakk V. V. (1941). Deyaki rezul'taty sposterezhen' teleskopichnykh meteoriv. *Naukovi zapysky [Red. kol. S. I. Aladkin (holova), K. K. Fasulati (zast. holovy), F. K. Kosyk, O. P. Zelens'kyy]*. Kryvyi Rih—Dnipropetrovs'k: Vyd. KDPI, pp. 25—34.
24. Stoyanova M. I. (1941). Uvaha ta navychka. *Naukovi zapysky. T. VII: Roboty kafedr pedahohiky ta psykholohiyi [Vidp. red. I. O. Vlasenko]*. Odesa: Vyd. ODPI, pp. 107—122.
25. Tkachenko H. V. (1941). Zmshennya vahy yabluk pry zberihanni yikh u riznykh temperaturnykh umovakh. *Naukovi zapysky [Red. kol. S. I. Aladkin (holova), K. K. Fasulati (zast. holovy), F. K. Kosyk, O. P. Zelens'kyy]*. Kryvyi Rih—Dnipropetrovs'k: Vyd. KDPI, pp. 65—70.
26. Fasulati K. K. (1941). Do vvychnya biotsenoziv Prychornomors'koho solonchakovo-solontsevoho kompleksu. *Naukovi zapysky [Red. kol. S. I. Aladkin (holova), K. K. Fasulati (zast. holovy), F. K. Kosyk, O. P. Zelens'kyy]*. Kryvyi Rih—Dnipropetrovs'k: Vyd. KDPI, pp. 71—108.
27. Fasulati K. K. (1941). Entomofauna dykoyi lyutserny ta yiyi zv'yazok z inshymy roslynamy. *Naukovi zapysky [Red. kol. S. I. Aladkin (holova), K. K. Fasulati (zast. holovy), F. K. Kosyk, O. P. Zelens'kyy]*. Kryvyi Rih—Dnipropetrovs'k: Vyd. KDPI, pp. 137—154.
28. Fasulati K. K. (1941). Materialy do piznannya entomofauny Prychornomors'koyi smuhy posushlyvoho stepu. *Naukovi zapysky [Red. kol. S. I. Aladkin (holova), K. K. Fasulati (zast. holovy), F. K. Kosyk, O. P. Zelens'kyy]*. Kryvyi Rih—Dnipropetrovs'k: Vyd. KDPI, pp. 155—186.
29. Khmelins'kyy M. M. (1941). Osoba P. Ya. Myrnoho. *Naukovi zapysky. T. VI: Roboty kafedr literatury ta movy [Vidp. red. I. O. Vlasenko]*. Odesa: Vyd. ODPI, pp. 93—100.
30. Khomenko O. O. (1941). Rozuminnya khudozhn'oho obrazu dit'my molodshoho viku. *Naukovi zapysky Kharkivs'koho derzhavnoho pedahohichnoho institutu. T. VI. [Vidp. red. prof. A. I. Zil'bershteyn]*. Kharkiv: Vyd. KHDPI, pp. 151—156.
31. Shapiro L. M. (1941). Vplyv osmyslennya na formuvannya navychky. *Naukovi zapysky. T. VII: Roboty kafedr pedahohiky ta psykholohiyi [Vidp. red. I. O. Vlasenko]*. Odesa: Vyd. ODPI, pp. 99—106.
32. Yaroshchuk V. L. (1941). Navychka ta interes. *Naukovi zapysky. T. VII: Roboty kafedr pedahohiky ta psykholohiyi [Vidp. red. I. O. Vlasenko]*. Odesa: Vyd. ODPI, pp. 123—130.

Надійшла до редакції 22 березня 2021 року

ІСТОРИЧНІ РОЗВІДКИ

УДК 930.25:025.171]:929Сня(477+438)(045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2021.3(296).38-46

Тетяна Якубова,
кандидат історичних наук,
науковий співробітник НБУВ,
e-mail: tanya.yakubova@ukr.net

Книги професора Віленського університету Єнджея Снядецького: матеріали до вивчення та атрибуції книжкових знаків

Метою статті є надання книгознавчих та історичних відомостей, пов'язаних із біографією Є. Снядецького та його працями. Досліджено аспекти надходження книг ученого до фондів бібліотек Університету Св. Володимира, Волинського ліцею в Кременці, Бердичівського монастиря босих кармелітів, Королівської бібліотеки Regia польського короля Станіслава Августа Понятовського. Проаналізовано праці книгознавців К. Тараманової, Н. Березкіної, які вивчали книги Є. Снядецького.

У статті систематизовано відомості про наявність певної кількості книг ученого з різними знаками, книжковими та власницькими, у фондах відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі — ІК НБУВ).

Розглянуто книги з дарчими написами автора для книгозбірні Кременецької гімназії, що нині зберігається у фонді зазначеного відділу. Проаналізовано інформаційні ресурси, використані для атрибуції автографів Є. Снядецького. Досліджено значний обсяг книгознавчого матеріалу, що надає відомості про праці вченого у фондах бібліотек України, зокрема Харкова, Львова, Києва. Видання авторства Є. Снядецького містять унікальні книжкові знаки, що становлять перспективу подальших книгознавчих досліджень.

Ключові слова: Єнджеї Снядецький; книжкова культура; бібліотечні фонди; атрибуція; книжкові знаки; дарчі написи

Постановка проблеми. У відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій ІК НБУВ зберігаються книги професора Віленського університету Єнджея (Анджея) Снядецького — хіміка, біохіміка, біолога, лікаря, фармацевта та публіциста. Зазначені друковані пам'ятки з різноманітними книжковими знаками виявлено у фонді літератури польською мовою, в колекціях "Бібліотека Кременецького Волинського лицю, "Бібліотека Бердичівського монастиря босих кармелітів", Королівській бібліотеці Regia (зібранні польського короля Станіслава Августа Понятовського), бібліотеці Університету Св. Володимира. Ці польські наукові видання з унікальними книжковими знаками тривалий час залишалися поза науковим обігом і потребують книгознавчих досліджень. Вивчення й атрибуція провінієнцій на книгах ученого є актуальним дослідницьким завданням, оскільки ці видання становлять цінне джерело для дослідників історії вітчизняної книжкової культури.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

Книги Є. Снядецького в польськомовному фонді Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка (ХДНБ) досліджувала книгознавчиня з Харкова К. Тараманова [1], яка зауважила, що з його іменем пов'язані значні успіхи науки другої половини XVIII ст. У бібліотеці ХДНБ є виправлене та доповнене видання посібника "Основи хімії", що вперше побачив світ 1800 р. (*Śniadecki Jędrzej. Początki chemii dla ucznia słuchaczow Akademickich... T. 2. Wilno, 1807. ХДНБ. № 530622*).

В історії науки Є. Снядецький, однак, відомий здебільшого за працею "Теорія органічних істот", перший том якої опубліковано 1804 р. У бібліотеці ХДНБ зберігається першодрук книги та її перевидання (*Śniadecki Jędrzej. Teorya jestestw organicznych. Wilno, 1804, 1811. ХДНБ. Т. 1. № 750850; Т. 2. № 527047; Ibidem. 1838. Т. 1—3. № 700098*). Там само зберігається й праця "Фізичне виховання дітей" його авторства (*Śniadecki J. Fizyczne wychowanie dzieci. Sanok, 1855. ХДНБ. № 525437*).

Біографію та книги Є. Снядецького досліджувала білоруська історичка та книгознавчиня Н. Березкіна, яка зосередила увагу на наукових досягненнях ученого та наголосила на вагомому значенні його праць для розвитку науки Польщі та Білорусі [2], зосібна вдосконаленні ним системи викладання курсу на основі прогресивних досягнень науки. Дослідниця нагадала, що 1808 р. Є. Снядецький передав бібліотеці Віленського університету понад 120 наукових праць різного спрямування, що свідчить про широкий діапазон його зацікавлень. Аналізуючи доробок ученого, Н. Березкіна ґрунтовно розглянула тритомну монографію "Теорія органічних істот", що стала настільною книгою для кількох поколінь професорів медицини та хімії у Віленському університеті й була добре відома поза межами Литви. В. Вернадський визнав Є. Снядецького одним з основоположників сучасної геохімії, а зазначену працю за глибиною думки та послідовністю викладу вважав унікальною.

Бібліографічні відомості до біографії Є. Снядецького зібрані книгознавці Т. Матвієшин і Л. Білецька,

навівши результати досліджень у "Каталозі фонду рідкісних видань наукової бібліотеки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Природничі та географічні науки (1762—1940 pp.): бібліографічний покажчик" [3]. До нього увійшли такі видання: *Wrzosek A. Jędrzej Śniadecki: życiorys i rozbiór pism. T. 1. Kraków : Skład Główny w Księgarni Spółki Wyd. Polskiej, 1910; Wrzosek A. Zarys życia Jędrzeja Śniadeckiego i krótki rozbiór jego "Teoryi jestestw organicznych". Poznań : Czcionkami Drukarni Dziennika Poznańskiego, 1905*. На титульних аркушах книг міститься печатка "Biblioteka Liceum Krzemienieckiego" (йдеться про Кременецький лицей між двома світовими війнами). У каталозі також наявні відомості про книги: *Harabaszewski J. (1875—1943). Jędrzej Śniadecki: nauczyciel chemii i pisarz rzeczy chemicznych / Jan Harabaszewski. Lwów—Warszawa : Książnica "Atlas", 1938 та Świeżawski L. Jędrzej Śniadecki, jego żywot, naukowe i spoliczne stanowisko. Petersburg : Nakładem Księgarni K. Grendyszńskiego, 1900*. На титульному аркуші останнього видання наявні печатки: "Polska Macierz Szkolna. Koło w Krzemieńcu woj. Wołyńskie", "Бібліотека Кременецького Державного Учительського Інституту".

Виявлено низку цінних наукових праць, присвячених Є. Снядецькому, що зберігаються у фондах відділу рідкісної книги Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника (далі — ЛННБ), а саме: *M. Baliński. Życie Jędrzeja Śniadeckiego. Leszno i Gniezno, 1840* (шифр: АСП-І-13669); *Harabaszewski J. Jędrzej Śniadecki: nauczyciel chemii i pisarz rzeczy chemicznych. Warszawa : Lwów-Warszawa: Książnica "Atlas", 1938* (шифр: І-ІІ-141180); *Skimborowicz Hippolit. Wspomnienia życia ś.p. Jędrzeja Śniadeckiego. Warszawa : w księgarni S. Orgelbranda, 1840* (шифр: АСП-І-13670); *Wrzosek Adam. Jędrzej Śniadecki T. 1—2. Kraków, 1910* (шифр: АСП-ІІІ-8993). Останню книгу супроводжує ґрунтовна бібліографія вченого.

Окремі видання також наявні у фондах Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка (далі — БЛНУ), а саме Я. Гарабашевського та А. Вжосека. Крім того, у БЛНУ зберігаються: книга "Спогади", що її видав І. Скімборович: *Wspomnienia życia ś.p. Jędrzeja Śniadeckiego. Wydał Hippolit Skimborowicz, redaktor naczelny Gazety Porannej i Piśmiennictwa Krajowego. Warszawa : w księgarni S. Orgelbranda, 1840*. На титульному аркуші розміщено видовжену овальну чорну печатку "WŁADYSŁAW SEMETKOWSKI 123 (перекреслено — 471)" та синю овальну печатку "С.К. BIBLIOTHECA UNIVERSITATIS LEOPOLIENSIS"; монографія Ю. Вайгеля, що містить докладну бібліографію: *[Weigel, Józef]. Żywot i prace naukowe i społeczne Jędrzeja Śniadeckiego. Kraków, 1898* [27]. Її авторство з'ясовано (хоча згаданий вище А. Wrzosek (1910, т. 2, с. 75) називає її "безіменним виданням") за давнім бібліотечним каталогом і паперовою невеликою прямокутною наліпкою на титульній сторінці книги з надрукованим на машинці прізвищем автора; відбиток статті С. Шнюр-Пепловського: *Stanisław Schnür-Pep-*

łowski. *Jędrzej Śniadecki (1768—1838). Odbitka z "Kosmosu" zeszyt (VI—X) 1897. We Lwowie : E. L. Związkowej drukarni, 1898.* На звороті титульного аркуша розташовано круглу фіолетову польську печатку бібліотеки Львівського університету.

Мега статті — надання книгознавчої та історичної інформації про книги й публікації Є. Снядецького, що зберігаються у фонді відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій ІК НБУВ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Єнджей Снядецький (Jędrzej Śniadecki; 1768—1838, Вільно) народився в Ридлеві під Жніном (Rydlewie koło Żnina) Бидгощського воєводства в Польщі, хоча окремі біографи помилково називають місцем народження Жнін (напр., цитований нижче Narabaszewski J., 1938, с. 80).

Середню освіту юнак здобув у гімназії в Тшемешно (Trzemeszno), краковській Семінарії кандидатів до академічного стану та в Лицеї ім. Б. Новодворського (Kolegium Nowodworskiego), котрий закінчив у липні 1787 р. із золотою медаллю "diligentiae", отриманою від короля Станіслава Августа.

Є. Снядецький опановував основи хімії у професора Я. Яськевича, який вивчав праці А. Лавуазьє, та у Ф. Шайдта; медицину — у Головній коронній школі (1787—1791). До речі, незавершений тритомний рукописний підручник Я. Яськевича "Nauka chemii", що свого часу належав до колекції Ф. Шайдта та бібліотеки Regia (Reg. X, 367 b), зберігався в книгозбірні Київського університету, звідки був переданий до НБУВ, про що свідчать відповідні печатки (ІР НБУВ. Ф. І. № 5936-38. 137 + 320 + 163 арк.).

У Павії (1791—1795), окрім медицини й хімії, Єнджей удосконалював знання фізики та математики у професорів Г. Фонтана та Л. Маскероні — геометра, який увів в аналіз поняття інтегральних синуса й косинуса; для Снядецького став ще й "добрим приятелем". Звідти 12.04.1792 він писав братові Яну про досліді фізіолога Л. Гальвані, котрі "кілька разів повторював", а також про стан викладання наук у тамтешньому університеті, де 16.05.1793 здобув ступінь доктора філософії та медицини.

Кафедрою фізики в університеті завідував ще один із засновників науки про електрику, який вивчав і хімію (зокрема, відкрив метан), — А. Вольта, викладач Є. Снядецького, винахідник електрофору й "гальванічного елемента", колега тамтешнього, а згодом тимчасового професора Віленського університету Ж. Франка, з яким обидва Снядецькі заприятелювали. Син останнього, Юзеф, майбутній професор альма-матер Віленської (та Павійської), навчався в Падуї одночасно з Є. Снядецьким. У литовську столицю був запрошений приблизно 1790 р. і А. Вольта, однак реалізувати цю пропозицію не вдалося.

Нарешті, варто згадати ще двох виладачів Є. Снядецького, а саме хірурга й анатома А. Скарпа та біолога Л. Спалланцані, відомого працями про мікроорганізми, кровообіг, дихання, травлення, ембріональний розвиток і регенерацію в земноводних, автора теорії про те, що самонародження мікроскопічних

організмів не існує (викладена в *Dissertationi di fisica animale e vegetabile. Modène : Società tipografica, 1780*).

Незалежно від Л. Спалланцані неспроможність теорії довільного зародження найпростіших обґрунтував український лікар і біолог, випускник Київської академії М. Терехівський у докторській дисертації "Про наливковий хаос Ліннея" (*De chao infusorio Linnaei*), захищеній 1775 р. у Страсбурзькому університеті. Лише приблизно через століття це відкриття ввів у широкий науковий обіг Л. Пастер.

Як повідомив київський історик науки Я. Матвішин, Л. Спалланцані ще перед приїздом у Павію, де обіймав посаду директора міського Природознавчого музею (збагаченого його колекціями), викладав в університетах логіку, метафізику та грецьку мову в Реджо-нель-Емілія й "філософію природи", математику та грецьку в Модені. Він відмовлявся від пропозицій інших університетів Італії та Санкт-Петербурга аж до 1778 р., коли прийняв запрошення австрійської імператриці Марії-Терезії очолити кафедру природничих наук в університеті Павії. Значну частину архіву науковця нині розміщено на італійському сайті "Тисячу років італійської науки" (<http://panizzi.comune.re.it/Sezione.jsp?idSezione=2583>), зокрема конспекти лекцій, журнали проведених експериментів, листування й наукові манускрипти, як-от анонімний рукопис 1792 — приблизно 1799 рр. про нову медичну теорію Дж. Брауна (що нині має його ім'я) (*Regg. B 18: Lettera sulla dottrina medica di John Brown. 14 + 11 арк.*). Однак дослідники вважають, що Є. Снядецький вперше ознайомився з *браунізмом* не в Павії, а в Мілані, звідки 29.09.1792 написав листа братові Яну, в якому згадував про шотландського вченого.

Дорогою до Шотландії (через Геную, Базель, Франкфурт, Майнц та Брюссель) Є. Снядецькому довелося оминати неспокійний Париж, де мав намір, як зауважував (без посилань на джерела) М. Балінський (*M. Baliński. Pamiętniki o Janie Śniadeckim*), відвідувати лекції з хімії та хірургії А. Ф. де Фуркруа, автора вже відомої йому виданої 1792 р. у Франції "Philosophie chimique" (переклад якої згодом вийшов і польською: *Filozofia chemiczna, czyli Fundamenty prawdy terazniejszej Chirii. Tłumaczenie J. G. Bystrzyckiego. Warszawa, 1808. 318 s.*).

У Лондоні, де Є. Снядецький зупинився на два місяці за підтримки польського дипломата Т. Букатого, відвідував лікарні та медичні заклади. У пресі вийшло кілька його сатиричних публікацій (*Wacławek W., Wacławek M. Jędrzej Śniadecki — ojciec polskiej chemii. Chemia. Dydaktyka. Ekologia. Metrologia. R. 11. 2006. № 1—2. S. 7—20. S. 9*).

Два роки, від осені 1793 до весни 1795 рр., Є. Снядецький студіював в Единбурзі медицину та фізику, ґрунтовно вивчав хімію, здебільшого під керівництвом професора Дж. Блека (почесний член академії наук у Петербурзі та Парижі; відкрив "зв'язане повітря", котре 1781 р. А. Лавуазьє назвав вуглекислим газом; запропонував теорію про приховану теплоту та ввів поняття теплоємності. Його посмертно видані "Лекції з основ хімії, читані в Единбурзькому уні-

верситеті" (1803) надають уявлення про те, чим на той час оперував його допитливий слухач, який до того ж відвідував лекції А. Монрі та А. Дункана).

У лютому 1796 р. Є. Снядецький повернувся, через Відень (де, ймовірно, ще "поповнив здобуті знання"), як стверджують окремі автори й удокументована *Historia Nauki Polskiej. T. VI / bio-bibliografia / Pod. red. B. Suchodolskiego. W-wo PAN, 1974. 840 s. S. 687—688. S. 687; dali — HNP*), Краків, карпатський Живець, Львів, на Волинь. Упродовж року працював лікарем, боровся з епідемією чуми, цікавився станом тамтешньої медичної освіти; незабаром побрався із К. Мілковською. Не дивно, що згодом, доставши пропозицію освітянина, економіста, історика й нумізмата Т. Чацького викласти свої ідеї щодо заснування гімназії в м. Кременці, Є. Снядецький запропонував план відкриття на Волині лікарської школи на університетському рівні (у листі до Т. Чацького від 3.04.1804 міститься "Projekt założenia Wydziału lekarskiego na Wołyniu", текст якого подав цитований вище *Wrzosek A. Jędrzej Śniadecki... T. I. 1910. S. 81*). Відтоді Є. Снядецький підтримував наукові зв'язки з викладачами заснованої 1805 р. у Кременці Вищої Волинської гімназії (ВВГ, від 1819 р. — ліцей) та елітою міста, поміж якої були і його вчителі (математик Ю. Чех, про якого йтиметься далі), приятелі та учні, як, наприклад, Ю. Бопри, француз за походженням, вихованець Кременецького ліцею. В Є. Снядецького він вивчав медицину у Віленському університеті, після закінчення якого працював у Кременці (надавав медичну допомогу ліцеїстам і був особистим лікарем Ю. Словацького і його сім'ї). Донька Ю. Бопри Барбара була перекладачкою, зокрема творів П. Верлена, Е. А. По, О. Уайлда, а син — редактором консервативного видання "Час" у Кракові. Згодом Є. Снядецький долучився до заснування університету в Києві.

За рекомендацією старшого брата, астронома Я. Снядецького — майбутнього ректора Віленського університету, 1797 р. Єнджея призначили професором хімії в Головну віленську школу, де він завідував кафедрою хімії (та фармакології) до 1822 р. До Є. Снядецького кафедру очолював італієць Дж. Сарторіус — фармацевт та алхімік, який, хоч і пропагував застарілу теорію флогістона, заснував хімічну лабораторію. У Віленському університеті (нововідкритому 1803 р. на базі Головної школи, що також постала зі зреформованих Віленської академії та її наступниці — Головної школи Великого князівства Литовського) 1827 р. Є. Снядецький очолив також кафедру клініки та організував нову хімічну лабораторію.

На лекціях і в численних публікаціях учений продовжував розробляти польськомовну хімічну термінологію, відступивши від загальноприйнятої латинської, активно пропагував найновіші досягнення тогочасних природничих наук, зокрема атомістику Дж. Дальтона, медичну теорію Дж. Брауна, відкриття йоду Б. Куртуа (1811) і калію та натрію Г. Деві (1807—1809).

Ще задовго до оприлюднення праць Ч. Дарвіна Є. Снядецький досліджував еволюційний розвиток усіх форм життя у природі, першим описав метод лікуван-

ня рахіту (1822) тощо. Польський історик Л. Шифман (*L. Szyfman. Jędrzej Śniadecki, przyrodnik-filozof. Warszawa : Książka i Wiedza, 1960*), досліджуючи діяльність Є. Снядецького в галузі природознавства й філософії, протиставляє погляди вченого на предмет і мету науки ("її природи та її правди") позиції І. Канта з його "чистими ідеями, природженими розумово" (*Teoria jestestw organicznych, s. 284*), хоча з цим погоджуються не всі дослідники (як, наприклад, *L. Chrzęściewski. Jędrzej Śniadecki Życie i dzieło. Kraków : Wydawnictwo Naukowe WSP, 123 s. S. 87*).

Як лікар Є. Снядецький пропагував гігієну та фізичне виховання, що стали успішно впроваджувати в навчальних закладах [4], зокрема Вищій Волинській гімназії; тривалий час очолював Медичне товариство у Вільно (1806—1836), котре заснував 1806 р. разом із професором Франком (*HNP. T. VI. S. 688*). Після ліквідації університету 1832 р. обіймав посаду професора хімії та медицини у Віленській медико-хірургічній академії, бібліотечний фонд якої незабаром було частково передано до Києва.

Є. Снядецький співпрацював із польськомовними журналами "Dziennik Medycyny, Chirurgii i Farmacji", "Rocznik Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk", "Tygodnik Polski", "Tygodnik Wileński", "Pamiętnik Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego", "Pamiętnik Towarzystwa Lekarskiego Warszawa", "Pamiętnik Lwowski" (в якому було уміщено окремі його матеріали, передруковані з "Dziennika Wileńskiego" за 1805—1807 pp.), "Wiadomości Brukowe" (1816—1822) та іншими.

Перший польськомовний навчальний посібник із хімії Є. Снядецького "Основи хімії" (*Początki chemii: stosownie do terażniejszego tej umiejętności stanu dla pożytku uczniów i słuchaczy ułożone u za wzór lekcyi akademickich służyć mające. Wilno, 1800*), на сторінках якого автор подав стислий огляд тогочасного стану науки (зокрема й теорії А. Лавуазьє), було перевидано 1807, 1816—1817 pp. Його фундаментальну працю з біохімії "Теорія органічних істот" (*Teorja jestestw organicznych*) (варшавське видання першого тому — 1804 р., другого — 1811 р.) перекладено німецькою (1810, 1821) та французькою (1825) мовами й повторно перевидано у Вільно (1838, 1861) та Познані (1905). Ця "праця його життя" містить "оригінальну теорію філософії природи, що спирається на власні спостереження та найновіші досягнення точних наук" (*HNP. T. VI. S. 687*), ідею колообігу елементів у природі, обміну речовин в організмі. Вчений також друкував праці з хімічної технології, медицини, фізіології, логіки, історії та літератури.

Литовський історик науки З. Жемайтіс у статті "Физико-математические науки в старом Вильнюсском университете (1579—1832)" зазначав, що Є. Снядецький був чудовим професором, здібним організатором самостійних робіт студентів, авторитетним вихователем [20]. У Віленському університеті вчений продовжив європейські традиції високого рівня викладання хімії. Про це свідчить також і відомий епізод його біографії, пов'язаний із зустріччю з Наполеоном у стінах Віленського університету під час

невдалого походу французького імператора в Росію. На запитання Наполеона про те, яку хімію викладають в університеті, Є. Снядецький лаконічно відповів: "Таку саму, як і в Парижі" [20].

В Україні про наукову діяльність Є. Снядецького колеги дізнавалися з періодичних видань. Після його смерті в неофіційній частині "Подольських губернських ведомостей" (№ 2, 1838) надруковано некролог "Снядецький Андрей — академик и професор Виленского Университета. Некролог".

У фондах відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій ІК НБУВ виявлено та досліджено 13 книг авторства Є. Снядецького з різними книжковими знаками, серед яких — 6 видань з автографами вченого, що є цінними рукописними пам'ятками й вагомю частиною книжкової культури України.

Атрибутовані автографи Є. Снядецького зберігаються також у рукописному відділі ЛННБ: *Фонд 5 (Оссолінських) № 5975 "Materiały do dziejów okresu klasycznego w Polsce 1800—1831; 25) Rezepty"*, зосібна два медичні рецепти від 12.06.1809 та 26.06.1809, підписані Є. Снядецьким. Перший із них, за № 3329, був виписаний під час лікування хворого професора математики Віленського університету М. Полінського.

Автограф Є. Снядецького міститься у книзі "Album biograficzne zasłużonych Polaków wieku XIX. T. 1. publikacja Marii Chmełmońskiej. Warszawa, 1901". Ці матеріали також було використано у процесі атрибуції автографів ученого.

Розгляньмо примірники книг ученого з різними книжковими знаками. Перший том праці "Основи хімії" [5] має три великі ілюстрації, на одній з яких та на титульному аркуші розміщено чотирикутну фіолетову печатку "Библиотека императорского университета Св. Владимира". На зворотному боці титульного аркуша в нижній частині наявна червона овальна печатка "Bibliotheca universitatis St. Vladimiri". Форзац жовтий (шифр: Крем. 2629).

У другому примірнику першого тому книги "Основи хімії", з шифром: 1871—1886 фонду "Роки" університетської бібліотеки на різних сторінках розміщено овальну синю печатку "Bibliotheca UNIVERSITATIS S. VLADIMIRI", на титульному аркуші внизу — чорно-білу печатку Віленського університету із зображенням двоголового орла. На форзаці зверху чорними чорнилами зроблено напис "J. Jednekowski". Обкладинку виготовлено з коричневого картону.

Фундаментальну бібліотеку Імператорського університету Св. Володимира було засновано разом із навчальним закладом 1834 р., а її студентський відділ — 1863 р. [6]. Основу зібрання склали кілька великих і цінних книжкових колекцій, переданих університету впродовж 1834—1843 рр. зі скасованих царським урядом навчальних закладів, насамперед Волинського ліцею ("Кременецька колекція"), а також Віленського університету, Віленської римо-католицької духовної академії, Віленської медико-хірургічної академії.

Третій примірник першого тому праці "Основи хімії" на титульному аркуші містить маргінальний напис чорними чорнилами: "Conventus Berdiczowscie

Carmelitarum...", що свідчить про належність до бібліотеки Бердичівського монастиря босих кармелітів (шифр: книги Берд. 2899).

У другому тому книги "Основи хімії" також розміщено печатки бібліотеки Університету Св. Володимира та шифр колекції "Бібліотека Кременецького Волинського ліцею": Ст. 2629 [7]. У другому примірнику другого тому на титульному аркуші міститься аналогічний маргінальний напис зазначеної бібліотеки в Бердичеві.

Перший том "Теорії органічних істот" [8] на останній сторінці містить печатку бібліотеки Університету Св. Володимира. На титульному аркуші в нижній частині чорними чорнилами зроблено напис для бібліотеки Волинської гімназії в Кременці: "Dla Gymnazium Wolyńskiego od Autora". Дарчий напис на книзі є автографом Є. Снядецького, котрий свідчить, що польський професор опікувався справою поповнення фондів бібліотеки Волинської гімназії та подарував їй своє прижиттєве видання праці. Книга в м'якій блакитній оправі (шифр: Reg. X, 401 в).

Том другий "Теорії органічних істот" на першій сторінці містить дарчий напис чорними чорнилами для Кременецької гімназії: "Biblioteki Gimnazium Krzemienieckiego Autor" [9], що є автографом автора Є. Снядецького. На останній сторінці — овальна фіолетова печатка бібліотеки Університету Св. Володимира.

Свою книгу "Rozprawa o nowym metalu w surowey platynie odkrytym" (шифр: Reg. X, 369 с) Є. Снядецький також подарував Кременецькій гімназії, що підтверджує напис чорними чорнилами на голубій оправі книги: "Dla Gymnazium Krzemienieckiego Autor" [10].

Дарчий напис Є. Снядецького для Кременецької гімназії, зроблений чорними чорнилами, розміщено й на блакитній оправі книги "O rozpuszczeniu" (шифр: Reg. X, 369 в): "Dla Gymnazium Krzemienieckiego Autor" [11].

Є. Снядецький навчався у Новодворській гімназії, де його викладачем математики та логіки став майбутній перший директор Вищої Волинської гімназії в Кременці, математик і філософ Ю. Чех, автор підручника "Короткий виклад арифметики" (*Krótki wykład arytmetyki z tablicami / przykłady rachunkowe zawierającymi*. Wilno : J. Zawadzki, 1807. 135 s.; 7-e вид. Wilno : [s. n.], 1828) та перекладу з шостого англійського видання "Основ геометрії Евкліда <...>, з доданими приписами <...>, друге видання з доданою Тригонометрією Р. Сімсона" (*Euklidesa początków geometrii ksiąg ośmioro to jest sześć pierwszych, iedenasta i dwunasta z dodanemi przypisami dla pożytku młodzie akademickiej <...> wydanie drugie z przydaną Trygonometrią Roberta Simsona*. Wilno : nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego typografa imperatorskiego wileńskiego uniwers., 1817. [2], XX, 476 s.; Перше вид. Вільно, 1807) [28; 29]. Обставини життя тривалий час пов'язували Є. Снядецького з Кременецькою гімназією, що доводять написи на його книгах, подарованих бібліотеці навчального закладу [12].

Після закінчення гімназії Є. Снядецький отримав золоту медаль від польського короля Станіслава Августа Понятовського (його бібліотека Regia згодом

потрапила до Вищої Волинської гімназії, а нині зберігається у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій ІК НБУВ), про що повідомив його брата, Я. Снядецького, професор Краківської академії Радванський у листі від 30.06.1787 (зберігається в рукописному відділі бібліотеки Ягеллонського університету) [13].

Окремо варто розглянути книги Є. Снядецького, досліджені у фонді літератури польською мовою відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій ІК НБУВ. На титульному аркуші другого тому його праці "Теорія органічних істот" (шифр: ІЗ пол. В 3218/2) [9] розміщено рукописний ескібрис, зроблений чорними чорнилами, — автограф Є. Снядецького: "Jędrzej Śniadecki". Під ним — овальна чорно-біла печатка, на якій зображено польський шляхетський герб Леліва (Leliwa), поширений здебільшого в краківському, сандомирському та познанському воєводствах. Леліва слугувала гербом для 800 польських родів, у козацьку добу його використовували 830 династій із Білорусі, Литви, Польщі, України. Герб у різних варіантах зустрічаємо в польській геральдиці [14]. Головні його елементи — золотий півмісяць у блакитному полі, над яким розташовано шестикутну золоту зірку. На шоломі зображено хвостове віяло павича, на тлі якого — таку саму емблему. Є. Снядецький належав до шляхетського роду, який також мав герб Леліва. На зворотному боці книги — чотирикутна біла наліпка, на якій надруковано: "Ex libris Reverendi Domini Casimiri Stanisłai de Korczak Newelski". Оправа картонна, коричневого кольору.

У зазначеному фонді НБУВ зберігається двотомне видання праці Є. Снядецького "Теорія органічних істот" [15] (1811 р.; шифр: ІЗ пол. В 2199/1-2). На титульному аркуші розміщено письмовий ескібрис — автограф автора "Jędrzej Śniadecki" та печатку із зображенням герба Леліва. Поруч розташовано маргінальний напис "George Gurski" та овальну фіолетову печатку "Бібліотека Кам. Подільського Державного Українського Університету". Оправа з коричневого картону.

На титульному аркуші першого тому цього твору Є. Снядецького 1838 р. видання [16] (шифр: ІЗ пол. В 2127/1) розміщено восьмикутну чорну печатку бібліотеки Віленської медико-хірургічної академії "У.И. ИВМХА" та овальну чорну печатку бібліотеки студентського відділу Імператорського Університету Св. Володимира "Библ. К.К. Студ. И.У Св. В.". Оправа із зеленого картону, на внутрішньому боці — біла чотирикутна наліпка з написом чорними чорнилами "Фізіологія №q-752". На коричневому корінці надруковано: "Teoга". На першій сторінці другого зазначеного видання [17] (шифр: ІЗ пол. В 2127/2) розміщено овальну фіолетову печатку "Б-Церківській музей". Оправа зеленого кольору. На титульній сторінці третього тому того самого видання [18] (шифр: ІЗ пол. В 2127/3) чорними чорнилами зроблено маргінальний напис: "L. Czarnowski". Під написом — овальний чорно-білий гербовий ескібрис Чарновських із написом: "z Księgozbioru Czarnowskich". Оправа з коричневого картону. На корінці — назва книги, номер тому.

Бібліотека Чарновських, в якій зберігалися видання з різних галузей знань, у тому числі кілька

раритетів, у середині XIX ст. була доволі відомою в Польщі. Зокрема, краківський книгознавець, професор Я. Оконь повідомляє, що 1856 р. для Ягеллонської бібліотеки з книгозбірні Чарновських було придбано Біблію за ціною 450 срібних рублів (*W księgach i pismach pogrążeni. Ruch Literacki. R. LX. 2019. Z. 3/354/. S. 367—375*).

Для дослідження побутування книг авторства Є. Снядецького в Україні важливими є й матеріали відділу рідкісної книги ЛННБ, у фондах якого зберігаються такі праці вченого: "Teoria jestestw organicznych" (Warszawa, 1874 (шифр: АСП-III-11892)); "Teoria jestestw organicznych" (Т. 1, Warszawa, 1804 (2 пр., шифри: АСП-II-12850 і И-II-70963)); "Teoria jestestw organicznych" (Т. 2, Warszawa, 1811 (2 пр., шифри: АСП-II-12850 і ИД-II-28589)); "O fizycznym wychowaniu dzieci" (Sanok, 1855 (шифр: ИД-II-16215)); "Dzieła" (Т. 1-6, Warszawa, 1840 (шифр: АСП-I-13668)). Книжкові знаки на них мають певні особливості. Окремі видання містять рукописні ескібриси польських бібліофілів і печатки музею А. Петрушевича, львівських бібліотек Руського народного дому й Оссолінеуму та польського колекціонера Я. Наргілевича, а також дарчий автограф Є. Снядецького.

Титульний аркуш першого тому книги "Теорії органічних істот" Є. Снядецького, що зберігається у ЛННБ (1804; шифр: АСП-II-12.850/1), містить маргінальний напис "z Bibliot. G. Purknye" та чотирикутну фіолетову печатку "Музей А. С. Петрушевича" [8]. На титульній сторінці другого тому (1811; ЛННБ, шифр: АСП-II-12.850/2) розміщено автограф "Jędrzej Śniadecki", чорно-білу овальну печатку із зображенням польського шляхетського герба Леліва та чотирикутну фіолетову печатку "Музей А. С. Петрушевича" [19].

На титульному аркуші іншого примірника другого тому книги Є. Снядецького "Теорії органічних істот" (Т. 2, Wilno, 1811 (ЛННБ, шифр: ИД-II-28589/2) розміщено автограф автора "Jędrzej Śniadecki", овальну чорно-білу печатку із зображенням польського шляхетського герба Леліва та чотирикутну фіолетову печатку "Dr Władysław Szabrański Bełcható"¹.

Згадана фіолетова чотирикутна печатка "Музею А. С. Петрушевича"² міститься також на титульному та останньому аркушах перевидання цього самого твору 1874 р. (ЛННБ, шифр: АСП-III-11.892) [21].

На титульному аркуші першого тому перевидання 1816 р. посібника Є. Снядецького "Основи хімії" [23], що зберігається у ЛННБ (шифр: ИД-II-28601/1), розміщено фіолетову круглу печатку округлого Товариства

¹ В. Шабранський — хімік і фармацевт, який багато часу приділяв культурно-просвітницькій роботі, зокрема у 1905—1925 рр. у межах діяльності товариства "Polska Macierz Szkolna" брав участь у роботі комітетів з поширення освіти та опіки над гімназіями, укомплектував доволі багату власну бібліотеку. У власній аптеці в Белхатові в Лодзькому воєводстві він створив хімічну лабораторію, де виготовляв ліки з корисних рослин, зібраних у лісі разом зі школярами. Під час Другої світової війни допомагав ліками бідним полякам та євреям. У той період в аптеці діяла антифашистська підпільна організація [30].

² А. Петрушевич — відомий учений, бібліофіл, церковний і політичний діяч. Багаті зібрання книг, рукописів, документів, карт, творів мистецтва та археологічних артефактів він заповів Народному дому у Львові, де їх було сформовано в окремий відділ — "Музей А. С. Петрушевича". Сучасники характеризують ця книгозбірню як "універсальну слов'янознавчу" [22].

народної школи "Publiczna Książnica Towarzystwa szkoły Ludowej Lwowskiego związku okręgowego TSL". На другому боці — кругла фіолетова печатка бібліотеки Оссолінеуму з написом "ZAMIENIONO" та овальна синя печатка "Jan Nargielewicz"³.

У ЛННБ також є примірник книги Є. Снядецького "Фізичне виховання дітей" (*Fizyczne wychowanie dzieci*. Sanok, 1855; *uudfp*: ИД-II-16.215/16-17), на титульному та останньому аркушах якої розміщено круглу фіолетову печатку "Библиотека Руського Народного Дома во Львовѣ" [25].

Створення Народного дому у Львові, що мав стати культурним центром для Галицької України, відбулося за ініціативою Головної руської ради (1848) — першої політичної організації, котра задекларувала єдність українського народу. Серед установ, що забезпечували просвітницьку діяльність Народного дому, були й бібліотека з читальнею. До кінця 1920-х рр. у книгозбірні було сформовано значні фонди. В доповідній записці А. Генсьорського (тодішнього директора бібліотеки й музею Народного дому) до Правління Народного дому (1927), зазначалося, що на кінець 1920-х рр. ця книгозбірня посідала четверте місце після бібліотек Національного Закладу імені Оссолінських, Університету та Наукового товариства ім. Т. Шевченка. На кінець 1934 р. загальна кількість одиниць зберігання становила 54 691 видання у 105 879 томах, серед яких — 405 слов'янських і 95 латинських стародруків (колекція А. Петрушевича). У вересні 1939 р. фонди бібліотеки Народного дому передано до новоствореної бібліотеки АН УРСР і розділено за профілем її відділів [26]. Джерелознавчий матеріал провенієнції свідчить, що книги Є. Снядецького надійшли до бібліотеки Народного дому у Львові з фондів бібліотеки А. Петрушевича.

У фондах Наукової бібліотеки ЛНУ зберігається унікальний примірник книги вченого "Rosprawa o powym metallu w surowey platynie odkrytym" (Wilno, 1808) із дарчим написом (на звороті обкладинки) професора В. Урбанського⁴ "для загального добра": "Dr Urbanski bono publ[ico] [donavit]", а також старим бібліотечним шифром: BN 13,749 LXXXV. С. 37 (про що повідомив історик науки Я. Матвішин). На титульному

аркуші, праворуч від назви твору, міститься напис олівцем "Vestium". Як виявилось, відкритий Є. Снядецьким невідомий раніше метал, який він назвав *vestium* ("west", лат. Vestium за назвою планети Вести), 1844 р. також відкрив професор Казанського університету К. Клаус під назвою *рутеній*. На звороті цього аркушу розташовано гербовий еклібрис темно-синього кольору з написом: "Ex Bibliotheca Ludovici Bierkowski"⁵.

Висновки. Книжкові знаки, досліджені на книгах Є. Снядецького з фондів відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій ІК НБУВ, свідчать про те, що ці видання зберігалися у фондах різних бібліотек Польщі та України впродовж XIX—XX ст. Маргінальні написи на книгах ученого надають відомості про прізвища їхніх власників, шляхетних польських колекціонерів. Бібліотечні печатки книгозбірень радянської України на досліджених виданнях свідчать про зацікавленість вітчизняних науковців у вивченні цих зразків польської літератури, а автографи Є. Снядецького розкривають світ книжкової культури автора.

Різноманітні знаки на книгах Є. Снядецького з фондів відділу рідкісної книги ЛННБ суттєво відрізняються від провенієнцій на його виданнях із фондів відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій ІК НБУВ. Автографи, наявні на титульних аркушах книг ученого, свідчать про широкий діапазон його зацікавлень, а печатки приватних і публічних бібліотек Галичини надають уявлення про книжкову культуру Західної України. Знаки на книгах Є. Снядецького з бібліотек Львова допомогли визначити імена польських бібліофілів.

Книги Є. Снядецького мали попит у студентів та викладачів Львівського університету, а отже потрапляли до фондів бібліотеки навчального закладу. Праці вченого зберігалися у приватних бібліотеках науковців Львова. Серед дарів математика та фізика В. Урбанського бібліотеці Львівського університету є книга Є. Снядецького "Rosprawa o powym metallu w surowey platynie odkrytym", що доводить автограф власника.

Книги Є. Снядецького з фондів зазначених бібліотек України — це вагома частина масиву наукової польської літератури, що становить перспективи для подальших книгознавчих досліджень.

Список використаних літератури та джерел

1. Польська книга XVI—XVIII ст. у фондах Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка як джерело інформації про історію, культуру Польщі: Путівник по фонду / Укладач К. Д. Тараманова, науковий редактор І. Я. Лосієвський. — Харків, 2001. — 45 с.
2. Березкина Н. Ю. Библиотеки и распространение научных знаний в Беларуси (XVI — XX вв.) / Н. Ю. Березкина; науч. ред.: М. П. Костюк, А. А. Коваленя. 2-е изд., испр. и доп. — Минск : Беларус. навука, 2013. — 523 с.
3. Каталог фонду рідкісних видань наукової бібліотеки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Природничі та географічні науки (1762—1940 рр.) : бібліографічний покажчик / упоряд.: Т. Р. Матвієшин, Л. Я. Білецька; бібліогр. ред. О. Я. Кульчицька. — Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. — 169 с.
4. Снядецкий Анджей (30 ноября 1768 — 12 мая 1838). — С. 2. — Режим доступа: slonimsmc.grodno.by/museum (дата звернення 15.08.2020). — Загл. с экрана.
5. Śniadecki J. Początki chemii / Jędrzej Śniadecki. — W Wilnie : nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego; w Warszawie : w xięgarni Zawadzkiego i Węckiego uprzywilejowanych drukarzy i xięgarzy, 1816. — Т. 1. — 368 s.

³ Я. Наргілевич — відомий бібліофіл із Литви. Його дружина М. Наргілевич 1903 р. на прохання свого брата Б. Дубовського передала бібліотеку чоловіка, що складалася з кількох тисяч книг, карт і атласів, бібліотеці Оссолінеуму [24].

⁴ В. Урбанський — математик і фізик, дослідник електричних явищ, директор бібліотеки Львівського університету (1859—1892 р.); збільшив її початкові фонди з 13 000 томів, після пожежі 1848 р., до 170 000 та провів інвентаризацію й каталогізацію колекцій 1861 р.), батько Аврелія, львівського поета та драматурга.

⁵ Л. Берковський — професор Ягеллонського університету, якого вважають творцем польської ортопедії, був засновником першого в Польщі Гімнастично-ортопедичного закладу.

6. Дениско Л. М. Книжкові знаки на книгах із колекції рідкісних видань Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : каталог / Л. М. Дениско, Ю. К. Рудакова; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. — Київ, 2017. — 350 с.
7. Śniadecki J. Początki chemii / Jędrzej Śniadecki. — W Wilnie : nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego; w Warszawie : w księgarni Zawadzkiego i Węckiego, 1817. — T. 2. — 517 s.
8. Śniadecki J. Teorya jestestw organicznych / Jędrzej Śniadecki. — W Warszawie : w Drukarni № 646 przy Nowolipiu, 1804. — T. 1. — 264 s.
9. Śniadecki J. Teorya jestestw organicznych / Jędrzej Śniadecki. — W Wilnie : drukiem Józefa Zawadzkiego typografa imper. Uniwers. Wilenskiego, 1811. — T. 2. — 454 s.
10. Śniadecki J. Rozprawa o nowym metallu w surowey platynie odkrytym / Jędrzej Śniadecki. — W Wilnie : Nakładem i Drukiem Józefa Zawadzkiego akademii zwyczajnego drukarza, [s. a.], [1808]. — 27 s.
11. Śniadecki J. O rozpuszczeniu / Jędrzej Śniadecki. — W Wilnie : Nakładem i Drukiem Józefa Zawadzkiego akademii zwyczajnego drukarza, [s. a.]. — 95 s.
12. Baliński M. Życie Jędrzeja Śniadeckiego. — S. 25. — Mode of access: https://archive.org/stream/jdrzejniadeckiyc01wrzouoft/jdrzejniadeckiyc01wrzouoft_djvu.txt (дата звернення 8.08.2020). — Title from the screen.
13. Biblioteka Jagiellońska. Kodeks 3131. — S. 19—20. — Mode of access: https://archive.org/stream/jdrzejniadeckiyc01wrzouoft/jdrzejniadeckiyc01wrzouoft_djvu.txt (дата звернення 8.08.2020). — Title from the screen.
14. Лелува (зерб). // Википедия. Свободная энциклопедия. — Режим доступа: [https:// ru.wikipedia.ru](https://ru.wikipedia.ru) (дата звернення 8.08.2020). — Загл. с экрана.
15. Śniadecki J. Teorya jestestw organicznych / Jędrzej Śniadecki. — W Wilnie : drukiem Józefa Zawadzkiego typografa imper. Uniwers. Wilenskiego, 1811. — T. I—II. — 264, 454 s.
16. Śniadecki J. Teorya jestestw organicznych / Jędrzej Śniadecki. — Wilno : w Drukarni Dyecezalnej u XX Missionarzy na Górze Zbawiciela, 1838. — T. I—XV, 210 s.
17. Śniadecki J. Teorya jestestw organicznych / Jędrzej Śniadecki. — Wilno : w Drukarni Dyecezalnej u XX Missionarzy na Górze Zbawiciela, 1838. — T. II—III, 201 s.
18. Śniadecki J. Teorya jestestw organicznych / Jędrzej Śniadecki. — Wilno : w Drukarni Dyecezalnej u XX Missionarzy na Górze Zbawiciela, 1838. — T. III—XIV, 194 s.
19. Śniadecki J. Teorya jestestw organicznych / Jędrzej Śniadecki. — W Wilne : drukiem Józefa Zawadzkiego Typografa Imper. Uniwer. Wilenskiego, 1811. — T. II. — 454 s.
20. Жемайтис З. Физико-математические науки в старом Вильнюсском университете (1579—1832) / З. Жемайтис // Литовский математический сборник. Lietuvos matematikos rinkinys. — 1962. — № 2. — С. 289—317.
21. Śniadecki J. Teorya jestestw organicznych / Jędrzej Śniadecki. — Warszawa : Nakładem i drukiem S. Orgelbranda synów, 1874. — 87 s.
22. Колосовська О. Автографи на книгах бібліотеки А. С. Петрушевича / О. Колосовська // Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника. — Львів, 2003 — Вип. 11. — С. 39—72.
23. Śniadecki J. Początki chemii dla użycia słuchaczy przy Imperatorskim Wileńskim Uniwersytecie / ułożone przez Jędrzeja Śniadeckiego. Wyd 3-ie powiększone i popr. — W Wilnie : drukiem Józefa Zawadzkiego; w Warszawie : w księgarni Zawadzkiego i Węckiego, 1816. — T. I—IX, 368 s.
24. Księga darczyńców Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Pod redakcją Marty Pękalskiej. — Wrocław : Wydawnictwo Ossolineum, 2017. — 254 s.
25. Śniadecki J. Fizyczne wychowanie dzieci. Wydanie Kazimiera Józefa Turowskiego / Jędrzej Śniadecki. — Sanok : Nakład i druk Karola Pollaka, 1855. — 149 s.
26. Дзюбан Р. Бібліотека публічна руського народного інституту "Народний Дім" та її втрати у роки Другої світової війни / Роман Дзюбан // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. — 2009. — № 1. — С. 404—415.
27. [Weigel J.J.] Żywot i prace naukowe i społeczne Jędrzeja Śniadeckiego / Józef Weigel. — Kraków : Nakładem Księgarni S. A. Krzyżanowskiego z drukarni E. Winiarza we Lwowie, 1898. — 188 s.
28. Матвіїшин Я. Математик-педагог Юзеф Чех (1762—1810) — перший директор Вищої Волинської гімназії / Ярослав Матвіїшин // Минуле і сучасне Волині та Полісся: Ковель і Ковельщина в українській та європейській історії: матеріали Всеукр. наук. істор.-краєзнав. конф., присвяч. 27-й річниці незалежності України, 100-й річниці Української революції та 500-й річниці надання Ковелю Магдебурського права. 18 жовт. 2018 року, м. Ковель : наук. зб. / упоряд. Г. Бондаренко [та ін.]. — Ковель : б. в., 2018. — С. 524—531.
29. Matviichine Ja. Józef Czech, matematikisto el Kremenec'. 1.09.2018. — С. 1—35. — Mode of access: https://www.academia.edu/37327582/Matviichine_Ja_Jozef_Czech_matematikisto_el_Kremenec.docx (дата звернення 8.08.2020). — Title from the screen.
30. Małgorzata Owczarek. Główna Biblioteka Lekarska Oddział w Belchatowie. Farmaceuci zapisani w pamięci belchatowian. — S. 1—9. — Mode of access: http://gbl.home.pl/gbl/oddzialy/gbl_belchatow.pdf (дата звернення 8.08.2020). — Title from the screen.

Tetyana Yakubova

Books by Professor Jędrzej Śniadecki of Vilnius University: materials on the study and attribution of book marks

The aim of the research is to provide bibliological and historical information related to the biography, library and books of Jędrzej Śniadecki. The books of the scientist were conserved in the funds of the libraries of the St. Vladimir's University, the Volyn Lyceum in Kremenets, the Berdychiv Monastery of the Barefoot Carmelites, the Royal Library "Regia" (the library of the Polish king Stanislaw August Poniatovsky). The works of bibliologists K. Taramanova, N. Berezkina, who studied his works, are analyzed.

The article systematizes digital information about the presence of a certain number of books with various marks, book and proprietary, of the scientist from the funds of the Department of Library Collections and Historical Collections of the Institute of Bibliology of the Vernadsky National Library of Ukraine.

Books with donative inscriptions of the author for the book collection of Kremenets gymnasium, which is now in the fund of the above-mentioned Department, are marked.

The information resources that were used for attribution of Śniadecki's autographs are analyzed. A significant bibliological material has been investigated, which reveals information about the scientist's books in the funds of the libraries of Ukraine, in particular in the libraries of Kharkiv, Lviv and Kyiv. Books by Jędrzej Śniadecki contain unique book marks that have perspectives for further bibliological research.

Keywords: Jędrzej Śniadecki; book's culture; libraries' funds; attribution; book's signs; donative inscriptions

References

1. Taramanova K. D. [uklad.] and Losiyevskij I. Ya. [nauk. red.]. (2001). *Polska kniga XVI—XVIII st. u fondah Harkivskoyi derzhavnoyi naukovoji biblioteki im. V. G. Korolenka yak dzhherelo informaciyi pro istoriyu, kulturu Polshi: Putivnik po fondu*. Harkiv.
2. Beryozkina N. Yu., Kostyuk M. P. and Kovalenya A. A. [nauch. red.]. (2013). *Biblioteki i rasprostranenie nauchnyh znaniy v Belarusi (XVI—XX vv.)*. 2-e izd., ispr. i dop. Minsk: Belarus. navuka.
3. Matviyeshin T. R., Bilecka L. Ya. [uporyad.] and Kulchicka O. Ya. [bibliogr. red.]. (2018). *Katalog fondu ridkisnih vidan naukovoyi biblioteki Ternopil'skogo nacionalnogo pedagogichnogo universitetu imeni Volodimira Gnatyuka. Prirodnichi ta geografichni nauki (1762—1940 rr.) : bibliografichnij pokazhchik*. Ternopil: TNPU im. V. Gnatyuka.
4. *Snyadeckij Andzhej (30 noyabrya 1768 — 12 maya 1838)*. (2020), [online]. Available at: slonimsmc.grodno.by/museum [Accessed 15.08.2020].
5. Śniadecki J. (1816). *Poczatki chemii*. W Wilnie: nakladem i drukiem Jozefa Zawadzkiego; w Warszawie : w xiegarni Zawadzkiego i Weckiego uprzywileiowanych drukarzy i xiecarzy, T. 1.
6. Denisko L. M. and Rudakova Yu. K. (2017). *Knizhkovy znaki na knigah iz kolekciji ridkisnih vidan Nacionalnoyi biblioteki Ukrayini imeni V. I. Vernad'skogo : katalog*. Kyiv.
7. Śniadecki J. (1817). *Poczatki chemii*. W Wilnie: nakladem i drukiem Jozefa Zawadzkiego; w Warszawie : w xiegarni Zawadzkiego i Weckiego, T. 2.
8. Śniadecki J. (1804). *Teorya jestestw organicznych*. W Warszawie: w Drukarni № 646 przy Nowolipiu, T. 1.
9. Śniadecki J. (1811). *Teorya jestestw organicznych*. W Wilnie: drukiem Jozefa Zawadzkiego typografa imper. Uniwers. Wilenskiego, T. 2.
10. Śniadecki J. [1808]. *Rosprawa o nowym metallu w surowey platynie odkrytym*. W Wilnie: Nakladem i Drukiem Jozefa Zawadzkiego akademii zwyczajnego drukarza, [s. a.].
11. *Śniadecki J.* O rozpuszczeniu. W Wilnie: Nakladem i Drukiem Jozefa Zawadzkiego akademii zwyczajnego drukarza, [s. a.].
12. Balinski M. (2020). *Zycie Jędrzeja Śniadeckiego*, [online]. Available at: https://archive.org/stream/jdrzejniadeckiy01wrzouoft/jdrzejniadeckiy01wrzouoft_djvu.txt [Accessed 8.08.2020].
13. *Biblioteka Jagiellonska. Kodeks 3131*. (2020), [online]. Available at: https://archive.org/stream/jdrzejniadeckiy01wrzouoft/jdrzejniadeckiy01wrzouoft_djvu.txt [Accessed 8.08.2020].
14. *Leliva (gerb)*. (2020). Vikipediya. Svobodnaya encyklopediya, [online]. Available at: <https://ru.wikipedia.ru> [Accessed 8.08.2020].
15. Śniadecki J. (1811). *Teorya jestestw organicznych*. W Wilnie: drukiem Jozefa Zawadzkiego typografa imper. Uniwers. Wilenskiego, T. I—II.
16. Śniadecki J. (1838). *Teorya jestestw organicznych*. Wilno: w Drukarni Dyecezalnej u XX Missionarzy na Gorze Zbawiciela, T. I—XV.
17. Śniadecki J. (1838). *Teorya jestestw organicznych*. Wilno: w Drukarni Dyecezalnej u XX Missionarzy na Gorze Zbawiciela, T. II—III.
18. Śniadecki J. (1838). *Teorya jestestw organicznych*. Wilno: w Drukarni Dyecezalnej u XX Missionarzy na Gorze Zbawiciela, T. III—XIV.
19. Śniadecki J. (1811). *Teorya jestestw organicznych*. W Wilne: drukiem Jozefa Zawadzkiego Typografa Imper. Uniwer. Wilenskiego, T. II.
20. Zhemajtis Z. (1962). *Fiziko-matematicheskie nauki v starom Vilnyuskom universitete (1579—1832)*. *Litovskij matematicheskij sbornik. Lietuvos matematikos rinkinys*, 2, pp. 289—317.
21. Śniadecki J. (1847). *Teorya jestestw organicznych*. Warszawa: Nakladem i drukiem S. Orgelbranda synow.
22. Kolosovska O. (2003). *Avtografi na knigah biblioteki A. S. Petrushevicha. Zapiski Lvivskoyi naukovoji biblioteki im. V. Stefanika*, 11, pp. 39—72.
23. Śniadecki J. (1816). *Poczatki chemii dla uzycia sluchaczow przy Imperatorskim Wilenskim Uniwersytecie*. Wyd 3-ie powiekszone i popr. W Wilnie: drukiem Jozefa Zawadzkiego; w Warszawie: w xiegarni Zawadzkiego i Weckiego, T. I—IX.
24. Pekalskiej M. [red.]. (2017). *Ksiega darczynow Zakladu Narodowego im. Ossolinskich*. Wroclaw: Wydawnictwo Ossolineum.
25. Śniadecki J. (1855). *Fizyczne wychowanie dzieci*. Wydanie Kazimiera Jozefa Turowskiego. Sanok: Naklad i druk Karola Pollaka.
26. Dzubyan R. (2009). *Biblioteka publiczna ruskogo narodnogo institutu "Narodnij Dim" ta yiyi vtrati u roki Drugoyi svitovoyi vijni. Zapiski Lvivskoyi nacionalnoyi naukovoji biblioteki Ukrayini imeni V. Stefanika*, 1, pp. 404—415.
27. [Weigel J.]. (1898). *Zywot i prace naukowe i spoleczne Jędrzeja Śniadeckiego*. Krakow: Nakladem Ksiegarni S. A. Krzyzanowskiego z drukarni E. Winiarza we Lwowie.
28. Matviyishin Ya. (2018). *Matematik-pedagog Yuzef Cheh (1762—1810) — pershij direktor Vishoyi Volinskoyi gimnaziyi. Minule i suchasne Volini ta Polissya: Kovel i Kovelshina v ukrajinskij ta yevropejskij istoriyi: materiali Vseukr. nauk. istor.-krayeznav. konf., prisvyach. 27-j richnici nezalezhnosti Ukrayini, 100-j richnici Ukrayinskoyi revolyuciyi ta 500-j richnici nadannya Kovel'yu Magdeburskogo prava. 18 zhovt. 2018 roku, m. Kovel: nauk. zb. Kovel: b. v.*, pp. 524—531.
29. Matviichine Ja. (2018). *Jozef Czech, matematikisto el Kremenec'*, [online]. Available at: https://www.academia.edu/37327582/Matviichine_Ja._Jozef_Czech_matematikisto_el_Kremenec.docx [Accessed 8.08.2020].
30. *Malgorzata Owczarek*. (2020). *Główna Biblioteka Lekarska Oddział w Belchatowie. Farmaceuci zapisani w pamięci belchatowian*, [online]. Available at: http://gbl.home.pl/gbl/oddzialy/gbl_belchatow.pdf [Accessed 8.08.2020].

Надійшла до редакції 12 лютого 2021 року